

**ADABIYOT DARSLARIDA INTERFAOL METODLARNI QO‘LLASH
 (“DUNYONING ISHLARI ASARI MISOLIDA)****Nafisa Kuvatova***SamDChTI akademik litseyi**ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Zamonaviy ta’lim texnologiyasi, ularning ilmiy tadqiqot mavzusiga aylangan. Ushbu maqolada interfaol usullar va ulardan dars jarayonida samarali foydalanish, o‘quvchilarni darsga, bilim olishga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish, mustaqil fikrlash va xulosa chiqarishga o‘rgatish borasida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: zamonaviy ta’lim, pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar, Klaster, Mozaika, Karta metodlari

Bugungi tezlik bilan jadallashib rivojlanayotgan dunyoda xalqimiz ertasiga ishonch bilan intilayotgan, to‘g‘ri tanlangan taraqqiyot yo‘lidan og‘ishmaslik uchun yosh avlodni yangicha tafakkur va yangicha yondashuvlar asosida tarbiyalash muhimligi barchaga a‘yon. Hozirda olib borilayotgan ta’lim sohasidagi tub islohotlarning negizida ham ta’lim mazmuni va shaklini takomillashtirish yotadi. Hozirgi bolalarning olamni bilishga bo‘lgan ehtiyoji va qiziqishi oldingi yillarga nisbatan ancha farqli ekanligi ham sir emas. Yosh avlodni barkamol inson qilib voyaga yetkazish jarayonini yangi pedagogik “qurol” va vositalar bilan ta’minlash davr taqozosidir. Zamonaviy ta’lim oldida turgan eng muhim vazifa o‘quvchining ilm olishga bo‘lgan ehtiyojini qondirishga qaratilgan. Bu vazifa esa darslarda zamonaviy yangi pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar vositasida amalga oshirilishi samaraliroqdir. Interfaol usullar o‘quvchilarga tez muddatda samarali ta’sir etishi, o‘quvchilarda mustaqil fikrlashni, ulardagi ijodkorlik hamda mavzu mohiyatini qiziqib o‘zlashtirishlarini ta’minlaydi. Jumladan, maktabda adabiyot darslarida ham interfaol usullardan foydalanish dars samaradorligini ta’minlabgina qolmay, o‘quvchilarda fanga bo‘lgan qiziqishni ham oshiradi.

“Rolli o‘yin” usuli - ta’lim oluvchilar tomonidan hayotiy vaziyatning har xil shart-sharoitlarini sahnalashtirish orqali ko‘rsatib beruvchi usuldir. Rolli o‘yinlar o‘quv jarayonida ta’lim oluvchilar motivatsiyasini shakllantirishga yordam beradi. “Rolli o‘yin” usulini qo‘llash uchun avval ssenariy ishlab chiqiladi, o‘yinning maqsad va vazifalari tushuntiriladi, so‘ngra rollar taqsimlanadi, rollari haqida tushunchaga ega bo‘lgan ishtirokchilar tomonidan rollar ijro etiladi va yakuniy xulosaga kelinadi. Masalan, O‘tkir Hoshimovning “Dunyoning ishlari” asarini o‘qitishda “Qarz” hikoyasini rollarga bo‘lib o‘qitish va sahnalashtirish o‘quvchilarning to‘g‘ri xulosa chiqarishlariga yordam beradi.

“Mozaika” usuli – bo‘laklardan yig‘ib butun hosil qilishdir. Bu usuldan foydalanish uchun harflar yoki so‘zlar oldindan kartochkalarga ya’ni tarqatmalarga yozilgan bo‘lishi kerak. O‘quvchilar harflar yoki so‘zlar ketma-ketligini to‘g‘ri joylashtirib berilgan topshiriqni bajarishlari lozim. O‘tkir Hoshimovning rasmi qirqib bo‘laklab qo‘yilsa, o‘quvchi uni yig‘ib rasm asosida asar haqida ma’lumotlar beradi. Darsda guruhlar bilan ishlaganda ham bu usuldan samarali foydalansa bo‘ladi.

“Nuqtai nazaring bo‘lsin” usulidan foydalanib darsni tashkil etish mumkin. Bu usulning maqsadi shuki, o‘quvchining bevosita adibning ijodi, ma’naviy merosimizga qo‘shgan ulkan hissasi to‘g‘risida (adibning o‘zidan ,yor-u do‘stlari tomonidan bayon etilgan) videolavhalarda ko‘rsatish, asardagi so‘zlarni o‘quvchi tomonidan o‘qitilmay, balki asar qahramonlari tomonidan videolavhalar orqali yetkazishni ta’minlashdan iboratdir. O‘qituvchi tomonidan tayyorlangan “Dunyoning ishlari” asaridan videolavhalarni ko‘rsatish bilan bir qatorda uni izohlash, to‘ldirib borishi, o‘quvchilarni jalb qila olishi, tanqidiy mushohadali fikrlarini eshitishi, xulosalab borishi dars samaradorligini yanada oshiradi.

Klaster metodi. Klaster (g‘uncha, bog‘lam) metodi pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo‘lib, u o‘quvchilarga ixtiyoriy muammolar xususida erkin, ochiq o‘ylash va shaxsiy fikrlarni bemalol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Ushbu metod mavzuning o‘quvchilar tomonidan chuqur hamda puxta o‘zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo‘lishini ta’minlashga xizmat qiladi. Masalan, ijodkorning hikoyalarining bosh harflaridan tuzilgan so‘z “MITTI OT”, “OPPOQ” so‘zlari klaster jadvali o‘rtasiga joylastiriladi. So‘ngra o‘quvchilar tomonidan har bir harf bilan boshlanuvchi hikoya nomi bo‘sh kataklarga to‘ldiriladi. Masalan, “MITTI OT” so‘zidagi M–“Mening Acha xolam”, I–“Ikki afsona”, T–“Tush”, T–“Tasalli”, I–“Iltijo”, O–“Oy quyoshdan nur oladi”, T–“Toy” kabi hikoya nomlari keltiriladi. Bu o‘quvchida diqqat va xotirani kuchaytiradigan samarali usuldir. Bu orqali o‘quvchi hikoya nomlarini juada yaxshi eslab qoladi.

“Karta” metodi ham o‘quvchida tez fikrlab qaror qilish ko‘nikmasini shakllantiruvchi didaktik o‘yinlardan biri sanaladi. Bu metodda o‘qituvchi yoki o‘quvchilar tomonidan o‘tilgan mavzuni mustahkamlash uchun savollar tuziladi va savolning javobi kartalarga yozib chiqilib, kartalar o‘quvchilarga tarqatiladi. O‘qituvchi savolni o‘qigach qaysi o‘quvchi qo‘lida javob bo‘lsa, kartani stol ustiga tashlaydi. Kimning qo‘lida karta qolib ketsa, shu o‘quvchi o‘yinda yutqazgan hisoblanadi. Buni kichik guruhlarda yoki butun guruh bilan olib boorish mumkin.

Demak, Respublikamizda ta’lim sohasida chuqur islohotlar o‘tkazilayotganligi, ayrim xorijiy ta’lim tizimidagi ijobiy o‘zgarishlar, jahon ta’lim standartlariga yaqinlashishga intilish, darslik va o‘quv dasturlarining yangi avlodi yaratilishi darsni yanada ixcham va qiziqarliroq shaklda tashkil etilishi uchun zamin bo‘lmoqda. Maqolada ta’limning interfaol usullarining ayrimlari haqida ma’lumot

berildi xolos. Ularni boyitish, to'ldirish, yangi-yangi usullarni kashf etish, dars samaradorligini oshirish barchamizdan izlanishni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I. Barkamol avlod orzusi. –T. «Sharq», 1999
2. Mirqosimova M. Adabiy ta'lim metodikasi. –T. 1993
3. Adabiyot o'qitish metodikasi (tuzuvchilar. Q.Yo'ldoshev, O.Madayev, A.Abdurazzoqov). Toshkent. 1994 yil.
4. A.Safarov, Q.Bahromov Noan'anaviy darslar va ta'limning interfaol usullari. Buxoro. 2004
5. To'xliyev B. Adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent «Yangi asr avlodi», - 2006
6. <http://www.pedagog.uz>; [www. connect.uz](http://www.connect.uz) : [www. fantexnolog.uz](http://www.fantexnolog.uz)
7. www.ziynet.uz